

این دوره بررسی و تحلیل مسئله کثرت و تنوع و تعارض ادیان و نسبت آن با مقولاتی همچون حقیقت، نجات، مدارا و صلح جهانی

و واکنش‌های گوناگونی که به این مسئله در گذشته و معاصر داده شده است (از انحصارگرایی تا نسبی‌گرایی)

جلسه نخست: مسئله/مسئله‌ها چیست؟ هسته مسئله چیست؟ مسئله فلسفی اصلی کدام است؟ تحریر محل نزاع، بهتر است مسئله را از کجا آغاز کنیم؟ مسئله مربوط به بحث کدام است؟ روش‌شناسی بحث؟

جلسه دوم: بهترین طبقه‌بندی نظریه‌های ناظر به مسئله کثرت ادیان کدام است (که بتواند تمام اقوال و وجوه مربوط را شامل شود؟ چرا؟).

جلسه سوم: تقریر دقیق مدعای (سلبی/ایجابی) هر یک از نظریه‌ها چیست؟ چه می‌گویند و چه نمی‌گویند؟ مواجهه با مسئله چگونه رخ داد؟

جلسه چهارم: نسبی‌انگاری و ناواقع‌گرایی و خروج از نزاع، امکان/امتناع ارزیابی و درجه‌بندی ادیان.

جلسه پنجم: انحصارگرایی و روایت‌های مسیحی آن.

جلسه ششم: شمول‌گرایی و روایت‌های مسیحی آن.

جلسه هفتم: کثرت‌گرایی و روایت‌های آن، هیک و مسئله "کثرت ادیان" و سرگذشت او.

جلسه هشتم: مبانی و مبادی فرضیه کثرت‌انگاران هیک.

جلسه نهم: جنبه سلبی فرضیه هیک / هیک و سایر نظریه‌ها.

جلسه دهم: فرضیه کثرت‌گرایی کانتی هیک / مدعا و ادله (کلامی / فلسفی / روانشناختی و جامعه شناختی هیک).

جلسه یازدهم: لوازم و مشکلات نظریه هیک و پاسخ‌های هیک به نقدها/ نقد و بررسی پروژه هیک.

جلسه دوازدهم: روایت‌های دیگر از کثرت‌گرایی (پیتر برن)، سنت‌گرایان و وحدت متعالی ادیان (گنون، شوآن، نصر..).

جلسه سیزدهم: پلنتینگا، آلستن و دفاع از انحصارگرایی (نقد و نظر) آیا انحصارگرایان، الزاماً بنیادگرا، جنگ‌طلب و خشونت‌گرا هستند؟

جلسه چهاردهم: اسلام و کثرت ادیان: آیا آیات قرآن دلالت بر نظریه خاصی دارد، یا ساکت است یا روایت‌های گوناگون در خود دارد؟

قاصر و مقصر/ حدیث افتراق امت و فرقه ناحیه/ اهل کتاب / مستضعفان و مرجون لأمر الله.

جلسه پانزدهم: آیا مولانا و عرفای مسلمان مدافع کثرت‌گرایی‌اند؟ مواجهه متفکران مسلمان (فقها/ متکلمان/ فلاسفه و عرفا با مسئله).

جلسه شانزدهم: انحصارگرایان مسلمان (جوادی-سبحانی) و شمول‌گرایی اسلامی (نظریه فطرت مطهری).

جلسه هفدهم: لوازم و پیامدها: کثرت‌گرایی و مدارای دینی، جهانی شدن، جنگ‌های دینی، تعلیم و تربیت دینی در جوامع چنددینی و آینده ادیان.

ارزیابی: آزمون پایان ترم (۱۰ نمره) + پاسخ به پرسش‌های طول ترم (۶ نمره) + کار پایانی (مقاله در موضوع درس یا ارائه) (۴ نمره)

الف) کتب

۱) تعارض دعاوی ادیان/ عبدالرحیم سلیمانی/ دانشگاه مفید

- ۲) تنوع دینی/ دیوید بیسینگر/ ترجمه مهدی اخوان (از مجموعه مدخل‌های دانشنامه فلسفه استنفرد) / ققنوس
- ۳) صراط‌های مستقیم (مجموعه مقالات)؛ عبدالکریم سروش و دیگران، صراط.
- ۴) مباحث پلورالیسم دینی؛ جان هیک، عبدالرحیم گواهی، نشر علم.
- ۵) رویکردهای مختلف به پلورالیسم دینی؛ گلین ریچاردز، ترجمه رضا گندمی و احمدرضا مفتاح، دانشگاه ادیان و مذاهب.

ب) مقالات

- ۱) فرضیه کثرت‌گرا (ترجمه فصل چهاردهم از کتاب تفسیری از دین هیک)؛ ترجمه بهزاد سالکی، مهرنامه، شماره ۲۱ (به مناسبت درگذشت هیک)، اردیبهشت ۱۳۹۱.
- ۲) کثرت‌گرایی دینی؛ جان هیک، مترجم مهدی اخوان، ماهنامه کتاب ماه دین، شماره ۱۳۴، آبان و آذر ۱۳۸۷ ص ۷۸.
- ۳) «دفاعی از انحصارگرایی دینی»؛ الوین پلنتینجا، ترجمه احمد نراقی، در کتاب صراط‌های مستقیم، سروش. صراط.
- ۴) «بررسی تحلیلی نسبت زبان و امر متعالی در مسئله تنوع دینی»، مهدی اخوان، جستارهای فلسفه دین، بهار و تابستان ۱۳۹۵.
- ۵) جان هیک، گذر از کثرت تجربه دینی به کثرت‌گرایی دینی؛ مهدی اخوان، فصلنامه نقد و نظر، شماره ۴۸، پاییز و زمستان ۱۳۸۶ ص ۲۳۲.
- ۶) رویکردهای مولانا به سنت‌های دینی، مصطفی ملکیان، کتاب ماه دین، شماره ۱۳۴، آبان و آذر ۱۳۸۷.
- ۷) مقایسه ترولچ و هیک پیرامون مسئله درجه‌بندی ادیان/ محمدمهدی فلاح و مهدی اخوان، حکمت و فلسفه، سال ۱۴ شماره ۵۴/ پاییز ۹۷.
- ۸) صورتی بر بی‌صورتی، گفتگوی هیک و سروش، ترجمه توکل‌یان و دباغ، مجله مدرسه، شماره دوم، پاییز ۱۳۸۴.

برخی منابع انگلیسی:

- Aijaz, I., 2016, "The Islamic Problem of Religious Diversity," in *Religious Perspectives on Religious Diversity*, Robert McKim, (ed.), Brill.
- Byrne, Peter.. 1995, *Prolegomena to Religious Pluralism: Reference and Realism in Religion* London. Macmillan.
- Hick, J., 1980, *God Has Many Names*, London: Macmillan Press, Ltd.
- —, 1989, *An Interpretation of Religion: Human Responses to the Transcendent*, New Haven: Yale University Press.
- Legenhausen, M., , 2009, "On the Plurality of Religious Pluralisms," *International Journal of Hekmat*, 1 (Autumn): 6–42.
- McKim Robert (2019)– Religious Diversity and Religious Progress, (Elements in the Philosophy of Religion) –Cambridge University Press
- Quinn, P., 2001, "Religious Diversity and Religious Toleration," *International Journal for the Philosophy of Religion*, 50: 57–80.
- Yandell, K., 2008, "Religious Pluralism and Epistemic Humility," in *Religious Tolerance Through Epistemic Humility: Thinking With Philip Quinn*, J. Kraft and D. Basinger, (eds.), Burlington, VT: Ashgate Publishing Company, pp. 111–124.